Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

RUDOLF KASSNER

MORALA MUZICII

Din scrisorile către un Muzician

Traducere, prefață și note
de
Mihnea Moroianu

Editura Sens

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Cuprins

Prefață (Mihnea Moroianu) 9
Notiță bio-bibliografică 27
Notă asupra ediției 31

Joachim Fortunatus (Un prolog) 33
Premise 39
Alegoria (sau Lumea văzută din afară) 47
Simbolul (sau Lumea văzută din lăuntru) 63
Uimirea 81
Granițele 99

Anexă:
Capitolul inițial din prima ediție a Moralei Muzicii
Obiceiurile și modul de a vorbi ale lui Johannes Fotunatus (Un prolog) 121

Postfață (Hermann Keyserling) 165

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Joachim Fortunatus
(Un prolog)

Joachim Fortunatus nu are biografie, pentru că, la fel ca mulți dintre contemporanii noștri, și-a petrecut adevărata viață învăluit în taină. În plus, nu l-a părăsit nici o clipă sentimentul că un altul trăiește aceeași viață, chiar viața lui, alături de el, motiv pentru care gândul morții îl preocupa mai mult decât îndrăznea să-și mărturisească, ceea ce mai departe va fi fost cauza faptului că, în filosofia lui, a negat cu atâta zel importanța propriu zisă a oricărui început și a oricărui sfârșit.

Viața lui Joachim Fortunatus a fost singuratică. Singuratică așa cum numai oamenii tineri, și anume tocmai cei din vremurile noastre, știu să fie. Singurătatea bătrânilor e biografie, în timp ce singurătatea tinerilor este dramă. Era ceva nesăbuit, ceva înspăimântător, ba chiar ceva lipsit de Dumnezeu în această singurătate. Joachim Fortunatus era în singurătatea aceasta ca într-o țară străină.

Precum toți singuraticii, el stăpânea clipa, nu timpul. Asta e bine de știut. Iar clipa aceasta era unica lui glorie, gloria unei vieți cu totul discrete, și cum am numit-o mai sus, tainice. Sunt încredințat că nu simțea altfel clipa decât ca adevărata glorie a vieții sale. Cu atât mai mult cu cât era conștient de propria singurătate.

Joachim Fortunatus era în esență un seducător, precum toți oamenii al căror suflet și a căror lege este

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

singurătatea. Minciuna seduce mintea; singurătatea, care este fără limită, seduce sufletul, pe cel propriu, ca și pe cel străin.

Reproduc aici câteva dintre spusele sale, așa cum, în întâlnirile mele cu el, acum doisprezece ani, la Paris, le-am auzit chiar de la el și le-am transcris mai apoi. Ele mi se pare că ar conține pe alocuri mai mult din ființa lui decât „Scrisorile către un muzician".

„Tonul, tonul corect, îl are în viață numai Muzicianul, niciodată Oratorul. Acesta din urmă crede că poate număra ce e corect: unu, doi, trei etc și de aceea va greși mereu și trebuie să exagereze, tocmai fiindcă i se pare că poate număra ce e corect. Romanii știau asta. Legea lor prevedea drept pedeapsă corporală patruzeci de lovituri,[1] dar executorul avea ordinul precis de a aplica numai treizeci și nouă. Și de ce asta? Ca să nu devină patruzeci și una, ca nu cumva să încalce legea. Nu ți se pare ceva genial? Această aplicare eminamente muzicală a legii rigide? Căci legea vorbea în continuare de patruzeci de lovituri. Cine ar fi vrut să o formuleze cu treizeci și nouă – ca să spunem îndată cum stau lucrurile – acela ar fi fost un realist grosolan, un diletant, și tocmai de aceea opusul unui muzician. Da, Romanii știau că cel ce crede că poate număra lucrul corect, nu-l nimerește niciodată."

„Saul, feciorul lui Chis, plecă odată să caute o măgăriță și găsi un regat.[2] Pentru Iudei, pentru omul istoric,

[1] E vorba, în fapt, de legea iudaică, expusă în *Deuteronomul* 25, 2-3 și de modificarea ei, despre care relatează din proprie experiență Pavel, în 2 *Corinteni* 11, 24: „De la Iudei, de cinci ori am luat patruzeci de lovituri de bici fără una." (*N. tr.*)

[2] Aluzie la 1 *Regi*, cap. 9-10. Formularea reia o frază din finalul romanului lui Goethe *Anii de Ucenicie ai lui Wilhelm Meister*: „Tu-mi pari asemenea lui Saul, fiul lui Chis, care a plecat în căutarea măgărițelor tatălui său, și a găsit un regat." (*N. tr.*)

pragmatic, decisiv este, firește, faptul că Saul a găsit un regat și, probabil, faptul că era feciorul lui Chis. Pentru noi doar Saul e interesant. Saul este esențialul. Trebuie să fii Saul, iar atunci când și când îți poți permite să fi căutat un regat și să fi găsit doar o măgăriță. Nu trebuie să avem aici idei prea precise despre reușită. Deseori, câte cineva, care nu este un Saul, găsește un regat și el nici măcar nu-i este luat mai târziu. Deseori, însă, Saul nu găsește decât măgărița și caută în continuare... regatul. Esențialul rămâne Saul. Și Saul a plecat... Tot restul e încă departe.

„Există oameni care duc dorul a ceea ce nu au și oameni care duc dorul a ceea ce au deja. Primul caz corespunde Alegoriei, cel de-al doilea – Simbolului. Dorul celor dintâi este ceva întru totul natural, de la sine înțeles, ceva de genul lui doi ori doi; despre ei nu se pot spune prea multe: oamenii aceștia fie își ating scopul, fie nu și-l ating. Dorul după ceva care-ți lipsește, este, ca să spunem așa, ceva rezolvabil; el are un temei și poți să-i dai de urmă. Dorul celorlalți pentru ceea ce cumva au deja este interesant și viu, insolubil și lipsit de temei, adânc precum marea și luminător. Vedeți, așa stau lucrurile cu Alegoria și Simbolul. În fiecare Simbol se află dorul omului după el însuși."

„Există oameni care nu o scot la capăt cu inima, care-și târăsc inima după ei; ei nu pătrund propriu-zis cu inima în lucruri, ci ating totul în treacăt. Ei nu se pot purifica decât printr-o viață activă și aspră; acestor oameni trebuie să li se vorbească de datorii, pentru ei totul trebuie să devină, cu timpul, datorie; datoria trebuie să le adune laolaltă crâmpeiele inimii. Și apoi, există oameni care și-au risipit inima în visare. Ea e acum în toate lucrurile și nicăieri; inima e ca topită în vis, inima e ca topită în amintire. Acești oameni nu pot reveni, precum ceilalți, la datorie, ei trebuie să meargă mai departe, ei trebuie să învețe să recunoască necesarul. Iar ei sunt adunați numai într-o viață spirituală,

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

în Idee, sau în arta lor. Inima – unde se află ea? Este ea ceva pe care poți pune mâna? Mă întreb foarte des asta... Uneori, mi se pare că ea totuși nu se află, până la urmă, decât în Jertfă. Voi trebuie să vă jertfiți inima în viața măruntă a datoriei și în cea mare a necesității. Jertfa aduce așadar continuitate în existența noastră. Și totul depinde de realizarea faptului că prin jertfă, într-adevăr, nimic nu s-a pierdut. Trebuie să știm a ne jertfi – în aceasta constă geniul inimii. A ne jertfi! Noi, cu toții, rostim greșit, superficial, acest cuvânt. Pentru *raisonneur*, a jertfi e totuna cu a pierde, iar asta e jalnic, e absolut jalnic."

„*Nu. Nu.* Din lăuntru nu există niciun *Nu*. Numai din afară. *Nu* este limbă. Din afară totul este în primul rând limbă. Cine vine din afară, trebuie să se izbească de limbă și pe ea să o învingă mai întâi. Fiindcă nu poate altfel. Toți oamenii care vin din afară se izbesc de acest *Nu* și de aceea ar vrea să scape de el și vorbesc neclar și totodată fals despre lucruri. Oamenii care trăiesc din lăuntru nu folosesc absolut deloc cuvântul *Nu*, în frazele lor, iar acesta nici nu apare în spusele lor. Fiți convins de asta!"

„Animalele au ceva atât de liniștitor. Evul Mediu – cu unica excepție a divinului Francisc din Assisi – nu aflase nimic de liniștirea aceasta. Evul Mediu nu era îndeajuns de curat pentru a primi învățătura animalului. Amintește-ți de bivolul meu din *Jardin*![3] Ziua întreagă tropăie din copite în glod, nu-i lipsește nimic, nici măcar libertatea, dar cât de mânioși îi lucesc ochii roșii de sânge! Mânia asta e aproape caraghioasă, căci bivolul nu se gândește câtuși de puțin la mine, nici la paznicul lui și nici măcar la sine însuși. Dar, vezi! Asta e mânie, aici e veșnica, neîntemeiata, caraghioasa, stupida, divina mânie a creaturii. Ce să mai

[3] Referire la grădina zoologică pariziană *Jardin d'Acclimation*. V. mai jos, primul capitol al ediției din 1905, reprodus în Anexă. (*N. tr.*)

caute niște oameni mânioși pe lângă animalul acesta! Ar semăna cu niște maimuțe. Giotto, cu siguranță, nu s-a uitat niciodată în ochii unui bivol, altminteri n-ar fi pictat alegoria mâniei în *Arena*[4] din Padova. Dar îți spun, față de această aparent caraghioasă mânie a bivolului, nu doar pictura lui Giotto, dar toate izbucnirile veritabile de mânie ale oamenilor sunt alegorice. Cine-l vede pe bivolul acesta, acela nu va mai simți nicio mânie în viața lui, acela va trebui să se liniștească pentru multă vreme și să râdă de mânia sa. Cui i-a dat, însă, vreodată Alegoria vreo virtute și cui i-a luat vreun viciu? Iar Alegoriile vor să instruiască și să repare ce s-a stricat. Dar mânia bivolului este mânia întregii creaturi. Iar când te gândești la mânia asta, ea nu mai e mânie, în timp ce mânia Alegoriei rămâne mânie, oricum te-ai situa față de ea. Nici mai mult și nici mai puțin decât mânie – nu e oare plictisitor? Mai mult, te duce la disperare. Mânia aceasta a Alegoriei m-ar duce la disperare și numai ca disperare aș putea-o înțelege. Și ce mă îngrozește la ceea ce oamenii numesc Morală, la orice Morală cu recompense fixate, este tocmai faptul că aici mânia rămâne mereu mânie, nici mai mult, nici mai puțin, ca și cum ar fi scrijelită, pictată pe zid. În Catehism mânia nu rămâne decât mânie. Gata. Ai citit-o vreodată altfel acolo? Iar trufia rămâne trufie, invidia, invidie și avariția, avariție. Încă de copil m-au tulburat alegoriile acestea și-n anumite momente m-au putut aduce într-o stare foarte apropiată de disperare. Ah, chinul acesta al Alegoriilor! Nu crezi și dumneata că în Iad nu ard oameni, ci ființe întru totul alegorice care seamănă leit cu oamenii? Eu sunt convins că acolo nu există decât Alegorii, iar chinul lor

[4] Biserică din Padova, consacrată în 1305, cunoscută drept *Cappella degli Scrovegni,* supranumită *Capela Arenei* datorită vecinătății unui amfiteatru roman. (*N. tr.*)

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

acolo ca și aici este fără sfârșit și îi prilejuiește lui Dumnezeu o mulțumire fără margini. Sunt sigur de asta. În copilărie am suferit mult din pricina Alegoriilor din Catehism, ca și a celor de la școală, căci și aici, la școală, mânia rămâne mereu mânie, iar invidia, mereu invidie și așa mai departe. Pe semne, nu poate fi altfel în această lume dezordonată a mâniei mărunte și a invidiei mărunte, unde nimeni nu se poate afirma față de semenul său decât înșelându-l... Îl iubesc pe omul care trebuie mereu să facă tot posibilul pentru a ști ce este, pentru a găsi Legea. Numai el poate să învețe din propriile înfățișări. Numai pe el Oglinda îl învață Adevărul. Pe el îl învață și Arta, numai pe el. Și invers: omul care privește, care oglindește, omul pur merge mereu până la extrem în tot ceea ce face. Cel pur nu poate efectiv altfel. Este ridicol și vrednic de un dascăl de școală primară să-i impui limite... Iar pentru a ne întoarce la bivolul nostru, nu pot uita clipa când, cu trei ani în urmă, la Vatican, am stat în fața lui Zeus din Otricoli. Aici l-am văzut tot pe bivol. În acest unic cap de Zeu, cunoașterea este inspirație și inspirația, cunoaștere, dar întregul cap are ceva din surzenia, ceva din stupiditatea animalului și a întregii creaturi. Probabil, vinovat pentru asta este materialul, marmura cea dură, surdă, stupidă, dar artistul a lăsat-o așa, căci era înțelept. Aici, unde Cuvântul a devenit deja Cunoaștere, iar Cunoașterea a devenit îndată Creație, ceva înțelept parcă a șters cu mâna părerea, orice expresie prea hotărâtă. Capul are ceva hipnotizat, înspăimântător de încremenit, ceva din Meduza, care ascunde moartea, ceva de animal, de berbec, de bivol. Acest Zeus a gustat din animal. Așa cum Mântuitorul suferind poartă rănile veșnic sângerânde și în ele gustă el însuși pe veci sângele creaturii, tot astfel, spun eu, are acest înțelept Zeus gustul marelui Animal."

Premise

Nu vreau să admit ca un muzician să mă ia drept un *Raisonneur*, sau să nu facă, totuși, nici o deosebire de esență între *Raisonneur* și cel care gândește. Pentru mine deosebirea este aproape la fel de mare precum cea dintre un Muzician și un om fără auz. *Raisonneur*-ul are nevoie de o activitate colaterală și n-ar putea să reziste fără așa ceva; gânditorul există, el există chiar și în timp ce caută și posedă deja în timp ce aspiră. *Raisonneur*-ul nu vede, iar lucrurile nu aderă la el, motiv pentru care el nu poate acționa fără Principiu. Eu nu pot spune că n-am niciun Principiu, ci trebuie să spun că nu ajung niciodată le vreun Principiu și prin asta sunt asemenea îndrăgostiților, care și ei nu sunt decât pe drum. Nu pot decât să văd și de aceea nu înțeleg decât cu greu cum cineva își caută Principiul în altă parte decât în existență. Chiar și Principiul aș vrea să-l văd și să-l apuc, asta înseamnă: aș dori ca cineva nu doar să aibă un Principiu, ci ca el să și fie acest Principiu, ca în marmoră sau în bronz. Și probabil de aceea mă voi mira mereu că Muzicienilor le place atât de mult să raționeze și că nu-și caută Principiul în Muzică – iar Muzica nu este totuși până la urmă nimic altceva decât ființare, decât existență, în esența ei cea mai adâncă –, ci îl caută în Rațiune sau în ceea ce oamenii numesc Rațiune, în elementul cu totul comun. Dar poate că tocmai Muzicienii au voie și trebuie să fie raționali, precum se spune, poate că

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

tocmai Muzicienii trebuie să-și scoată din gând propria Muzică. Poate că numai Filosofii, cei adevărați, gândesc în sensul Muzicii și caută astfel să evadeze din ei înșiși.

Sunt incapabil să cred că Filosoful acesta ar alege un alt punct de plecare decât simțurile sale, decât corpul său, decât pe sine însuși, așa încât el e filosof în primul rând nu de dragul vreunui principiu situat în exterior, precum își imaginează Muzicienii, ci pentru că este născut, pentru că este născut din trup. *Raisonneur*-ul nu este născut din trup și de aceea este complet lipsit de Destin și este numai întâmplător prezent și complet dependent de Vecin. El are nevoie de Situație, ea este realitatea și vorba lui de duh, unde trebuie remarcat că un *Raisonneur* nu are niciodată mai multă realitate decât duh. Dimpotrivă, singura situație a Filosofului este faptul de a vedea, în primul rând, pretutindeni și în orice circumstanțe, Forma și nu nemijlocit Conținutul. Un principiu, acesta ar fi pentru el Conținut fără Formă, iar Informul el trebuie să-l contrazică, involuntar sau pentru că Informul însuși nu poate lua nici o altă formă decât contrazicerea.

Mai adaug că *Raisonneur*-ul așa cum nu vede Forma, nu are nici tact, sau îl are doar colateral în meseria lui sau pentru a avansa. În esență, el rămâne lipsit de tact, asemenea tuturor oamenilor care vor instantaneu Conținutul, asemenea celor care nu văd. Trebuie știut că un om cu tact în genere se îndreaptă spre ceea ce este dat, spre ceea ce e vizibil și prezent, așadar numai și numai spre Persoană și nu spre ceea ce se ascunde în spatele Persoanei, spre funcția sau familia ei, și trebuie știut că omul acesta cu tact, dacă totuși se întoarce vreodată la funcția sau familia celuilalt, o face numai pentru că funcția sau familia acestui om înseamnă Vanitate și nu conținutul acestuia, căci Vanitatea aceasta omul cu tact o va lua totdeauna în calcul, el nu va face abstracție de ea în nici o circumstanță și nici

nu o va separa cu bruschețe de purtătorul ei, așa cum obișnuiește să facă *Raisonneur*-ul, socotind că în spatele oricărei vanități se află negreșit esența, și pe esența aceasta s-ar fi făcut stăpân fiecare într-un fel sau altul. Socrate a ținut și el seama de Vanitate, și ceea ce numim noi ironia lui a fost propriu zis tactul, forma, minunata lui viziune. El începea *de jos*, deoarece orice ființă începe *de jos* și Socrate prefera să-l mănguleasca pe cel mânios, rău, gol și nerușinat, decât să-l respingă. Pentru că el vedea și în primul rând nu era capabil decât să vadă și pentru că era născut din Trup, asemenea celorlalți.

Raisonneur-ul, după cum am spus, nu este născut din Trup, ci din Masă și de aceea dorința lui cea mai intimă este să aibă dreptate și de aceea el nu vede particularul, ci divide Masa. Iar Masa pretinde Dreptatea și Conceptul, în vreme ce individul este în fiecare clipă întrerupt de Concept și siluit de Dreptate. Se poate spune că efectiv Conceptul și Rațiunea întrerup necontenit lucrurile și nu au nici un fel de tact și prin asta seamănă cu un om care vrea mereu să aibă dreptate și nu are niciun simț pentru Devenire, pentru Dramă. Un *Raisonneur* se teme de forme, pentru că el nu-l iubește pe cel activ, pe cel în devenire, căci acest ins activ și în devenire este, într-un fel, mereu neîntrerupt, iar *Raisonneur*-ul ar vrea să aibă dintr-o dată totul de-a gata și în siguranță. N-aș putea să simt niciodată altfel decât că în Rațiune, într-un Principiu oarecare, totul ar fi deja ajuns la capăt și deja întâmplat.

După cum vezi, eu le iau pe toate în sens literal si nu sunt astfel câtuși de puțin *Raisonneur* sau politician. Dacă aș avea vreun Principiu, dacă aș fi cu adevărat rațional, n-aș mai mișca nici un deget, aș rămâne complet nemișcat, aș închide ochii și aș lăsa totul să treacă pe lângă mine, sau aș vrea să fiu precum cineva care ascunde o mare bucurie, sau să fiu asemenea femeilor însărcinate, cu privirea lor